

Gärningsmannen är polis

- Om trakasserier och tystnadskultur inom svensk polis

Av Lisa Bjurwald & Kerstin Dejemyr (2021)

Lisa Bjurwald och **Kerstin Dejemyr** har skrivit en bok som verkligen skakade om. Trots att jag tycker mig vara medveten och ha ett samhällskritisk perspektiv så kunde jag inte ana den trakasseri- och tystnadskultur som författarna avslöjar råder inom polisorganisationen.

År 1957 började de första kvinnliga poliserna antas till polisutbildning. Redan från starten infördes vissa skillnader, exempelvis att kvinnorna inte fick bära sabel utan i stället utrustades med batong (s. 13). De var också tvungna att ha kjol i stället för byxor. Fast detta var en tid när vi kvinnor inte klädde oss i byxor. Jag arbetade på kontor och det var inte fråga om att klä sig i byxor, fast jag kan ana problemen för kvinnliga poliser.

Författarna berättar ingående om de olikheter som förekom mellan könen.

Vilka är författarna?

Kerstin Dejemyr var polis mellan år 1992 och 2019, specialiserad på familjevåld. 27 år är verkligen en omfattande erfarenhet. Lisa Bjurwald är journalist, kolumnist och författare och har bland annat varit ledarskribent på *Dagens Nyheter*. Hon är specialist på undersökande samhällsjournalistik, ”ofta om jämställdhet och övergrepp” (s. 15). Lisa har granskat europeisk människohandel och fann då att svenska polismän förekom som förövare i vittnesmålen. En av de prostituerade som Lisa intervjuare berättar att poliserna ofta inte ville betala och när man begärde pengar så kunde de visa upp sin polisbricka och säga att prostitution är olagligt i Sverige och att han kunde gripa henne (s. 86).

Kerstin och Lisa var verkligen det perfekta författarparet för en bok som handlar om övergrepp på människor, i det här fallet övergrepp på kvinnliga poliser av manliga poliser inom polisorganisationen, men även polisers övergrepp på civila. Jag använder för enkelhetens skull bara förnamnen på författarna i fortsättningen.

#nödvärn

I samband med #metoo-rörelsen var skådespelare först med att starta en grupp,

#tystadtagning i november 2017. Vilket fantastiskt träffande val av namn! Sen kom bransch efter bransch efter. Det var dags att bryta tystnaden om de övergrepp som kvinnor inom olika branscher länge utsatts för. Kerstin berättar om hur #metoo-gruppen inom polisen kom till. Den kom att heta #nödvarn, också ett fantastiskt träffande namn. Hon berättar att *Åklagarmyndigheten* definierar termen så här: *”En nödsituation där det är tillåtet att använda sig av metoder som i andra lägen är förbjudna”* (s. 21).

Sexuella trakasserier – vardag inom svensk polis

Det är rubriken på bokens andra kapitel (s. 23). Kerstin räknar upp de tillfällen man måste vara vaksam, personalfester, after work, glöggmingel och liknande.

I samband med #nödvarn får hon kontakt med många kvinnliga poliser som vill berätta om sina erfarenheter. Kerstin berättar mycket detaljerat om kvinnornas erfarenheter, männens kommentarer och trakasserier, och kvinnornas egna försök att hantera de ofta pinsamma, men oftare skrämmande och ganska ofta hotfulla upplevelserna.

Cheferna agerar inte

Det kanske mest skrämmande och upprörande är att cheferna inte agerar när de får anmälningar från utsatta kvinnor. De kan agera ”grabbigt”, och därmed avslöja att de är en del av kulturen. Ibland är det cheferna själva som trakasserar och begår övergreppen, men det vanligaste verkar vara att de inte utreder och anmäler de övergrepp de får kännedom om.

En polischef som tidigare varit lite av en idol för mig – även om jag inte visste så mycket om henne – var **Carin Götblad**. Efter författarnas berättelser är hon snarare motsatsen (s. 62 ff). Författarna menar att Götblad satsade mycket på sitt ”varumärke” och *”varit beredd att gå långt för att stärka och skydda det”* (s. 64). Det var varumärket jag hade låtit mig förföras av. Jag blir lika glad varje gång jag tvingas avslöja mina förutfattade meningar.

Tystnadskultur och strategier

Kerstin berättar att chefer och kollegor startar olika straffsanktioner mot kvinnor som visselblåser och anmäler. Den allra värsta sanktionen är hotet om utfrysning och även när den verkställs. Man blir osynliggjord. Man får inte delta i fysiska jobbmöten, fikapauser, även i virtuella möten. Man blir till och med utesluten från maillistor, grupputskick och liknande. Men undanhålls information, *”ibland i syfte att få den drabbade att misslyckas med sina arbetsuppgifter”* (s. 29). Förundersökningar läggs ner. Det är helt otroligt! Jag blir skakad. Hur kan sånt få förekomma på en arbetsplats och i synnerhet inom polisorganisationen, där jag förväntar mig ett avsevärt mycket mer professionellt och etiskt agerande och bemötande än på andra arbetsplatser.

Brottsutredningar har gjorts

Författarna har gjort ett imponerande forskningsarbete. Under rubriken *”Står polismän över lagen?”* berättar de om de sexualbrottsutredningar de beställde ut och analyserade. Det var perioden 2018-2019. Det är ett mycket spännande och avslöjande kapitel. Det blev 63 utredningar av vilka 46 pekar ut poliser som misstänkta gärningsmän och de allra flesta av dessa är män. Polisövergreppen sker över hela landet. Författarna fann att de civila som vanligtvis blev offer var *”unga, utsatta tjejer som groomats online av poliser, eller som kommit i kontakt med den via polismännens yrkesutövning”* (s. 101). Men det fanns också övergrepp mot kvinnliga poliser, inte sällan med andra kollegor som vittnen.

Men nästan varje utredning som gäller poliser och sexualbrott läggs ner (s. 106). Författarna gör en jämförelse med Londonpolisen, *”världskända Metropolitan Police eller ’the Met’, har en omfattande transparens när det gäller polisbrott”* (s. 109).

Författarna finner också att de anmälda polismännen inte riskerar särskilt mycket. Tvärtom kunde de se att anklagade polismän stigit i graderna (s. 120). Deras beteende kan fortgå. I ett avsnitt, *”Serieförövare inom polisen”* (s. 125) berättar författarna om exempel på hur polisen kan utnyttja sin situation på olika sätt. Förutom sexbrott kan det handla om narkotikabrott, involvering i organiserad brottslighet och korruption. De berättar att Finland och Norge nyligen *”skakats av poliskorruption på högsta nivå”* (s. 125).

Författarna skriver att *”Polisyirket erbjuder oanade möjligheter att kränka, ofreda och trakassera såväl civila som polisanställda”* (s. 137). De menar att de poliser som agerar inte ser någon anledning att sluta självmant med sina beteenden.

Vittnesmål

Författarna redovisar många utdrag ur de Metoo-upprop som gjordes inom #nödvarn. Det är sorglig läsning, men berättelserna avslöjar hur trakasserierna kunde gå till och de utsattas känslor och reaktioner. Det är mycket viktiga berättelser som medvetandegör om ett tema som är skrämmande. Är det någon profession som vi förväntar oss att vi ska kunna totalt lita på så är det polisen – (och läkarna – som jag tyvärr också tappat förtroendet för efter att ha läst några avslöjande böcker¹). Om inte dessa vittnesmål leder till en förbättrad

¹ Bland annat Peter C. Götzsches böcker, *”Dödliga mediciner och organiserad brottslighet - Hur läkemedelsindustrin har korrumpat sjuk- och hälsovården”* (2015) -

http://www.piahellertz.com/Dodliga_mediciner_och_organiserad_brottslighet.pdf och

”Dödlig psykiatri och organiserad förnekelse” (2016) -

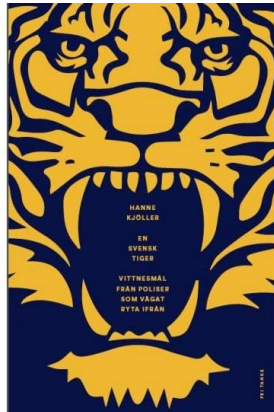
http://www.piahellertz.com/Dodlig_psykiatri-Peter_Goetzsche.pdf -

”Forskningsfusket – Så blir du lurad av kost- och läkemedelsindustrin” (2011) av docent Ralf Sundberg - <http://www.piahellertz.com/Forskningsfusket-Ralf%20sundberg.pdf> -

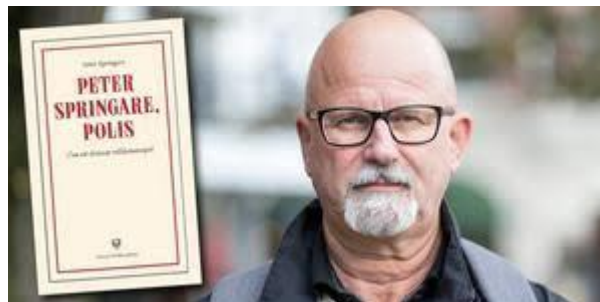
”Piller & profiter - Memoarer från en industri med dödlig biverkan” (2008) av John Virapen -

arbetsituation och ett mer respektfyllt arbetsklimat inom polisen, så är det mycket allvarligt.

I skrivande stund har jag också läst **Hanne Kjöllers** bok *”En svensk tiger – Vittnesmål från poliser som vågat ryta ifrån”*. Den publicerades 2016 men jag har inte hört talas om den tidigare. Den är också skrämmande läsning och ger stöd till Lisa Bjurwalds och Kerstin Dejemys vittnesmål, analyser och slutsatser.

Dessutom hade jag tidigare läst **Peter Springares** bok *”Peter Springare, Polis - Om ett stressat våldsmonopol”* (2019) om hans kritik av polisedningarna och om hur han själv blev utsatt när han ”visselblåst”. Jag skrev en artikel om boken.²

Att vara kvinnlig polis

Det var inte alla poliser som ville arbeta tillsammans med kvinnliga poliser. Kerstin insåg snart att alla viktiga beslut fattades i männens omklädningsrum. En polis som hon åkte med ibland kallade henne sin *”sekreterare”* (s. 39). Hon berättar mycket ingående om sina egna upplevelser, bland annat när det gällde insatser med våld. På övningarna så blev det *”alltid”* bråk, *”alla spelade ingripanden eskalerade alltid”* (s. 39).

Kerstin berättar flera situationer när hon blev utsatt för sina kollegors trakasserier. Hon blev också överraskad över hur hennes kollegor kunde vara

<http://www.piahellertz.com/Piller&profiter.pdf>

Med flera...

² http://www.piahellertz.com/Peter_Springare_Polis.pdf

onödigt brycka vid ingripanden. Hennes tolkning var ibland att de kanske ville imponera på henne. *”De har tryckt upp misstänkta mot en väg. De har utdelat örfilar för att svaren inte tilltalat dem, eller inte har kommit tillräckligt snabbt”* (s. 81).

Det jag läser får mig att se minnas videobilderna från flera av de demonstrationer som nu genomförs mot ”coronapandemin”, nerstängningar m.m., bilder som för en utomstående, som jag, verkade handla om ett mycket överdrivet våld. Kerstins och Lisas berättelser hjälper mig att förstå.

Tystnadskulturen

Om och om igen berättar författarna om den tystnadskultur som förekom. Förövarna togs i försvar med uttryck som *”Det är ju bara Erik”, ”Typiskt Kalle, han är ju sån”* och liknande (s. 41). Författarna refererar till **Dennis Töllborg** som är professor i rättsvetenskap som bedrivit djupgående polisforskning. Han tror att en anledning till att de utsatta inte träder fram och berättar är att man blir så ensam, *”repressionen är omedelbar”*. Man är en *”tjallare”*. *”Golare har inga polare”* (s. 70). Det är lättare att vara passiv, i synnerhet om man själv vill klättra på karriärstegen. Töllborg är en av få öppna kritiker av svensk polis. Han säger i *Svenska Dagbladet* år 2016 *”Svensk internutredningsverksamhet har de senaste 17 åren inte ens uppnått internationell minimistandard”* (s. 148).

Författarna refererar också till polisforskaren **Stefan Holgersson**. De redovisar ett citat från Holgerssons hemsida: *”Polismyndigheten har en stor makt att straffa anställda som upplevs som obekväma och denna möjlighet utnyttjas för att skapa en tyst organisation”* (s. 69). Han gjorde en studie om polisen och fann då att det är

”...en utbredd uppfattning hos landets polisanställda att visseblåsande medför en mycket stor risk för hämnd från arbetsgivarna. I ett polisdistrikt ansåg 88 procent av de anställda att risken för hämnd var så stor att det allvarligt påverkade deras villighet att agera intern visseblåsare (notera: ej extern, det vill säga inte att gå ut till medier och liknande).” (s. 69)

Stefan Holgersson har själv arbetat som polis. Författarna menar att han ibland lyckats få polisen att lyssna och att det lett till förbättringar inom myndigheten.

Författarna refererar även till filosofie doktor **Louise Bringselius** som är docent i organisation och ledning vid *Lunds universitet*. Hon föreslår att man ska göra visseblåsare inom polisen till *"hjältar inom organisationen. Utse Årets visseblåsare eller liknande"* (s. 145). Hon betonar också vikten av att dessa personer skyddas och lyfts *"och inte drabbas av repressalier i efterhand"* (s. 145).

Förbättringsförslag

Kerstin Dejemyr skriver avslutningsvis: *"Jag var länge en stolt polis, men med åren bleknade stoltheten. Det som inte var bra för mig och för många andra började ta allt större plats inombords"* (s. 186).

Min dotter sökte för många år sedan till polisutbildningen och efter att ha läst Kerstin Dejemyrs och Lisa Bjurwalds bok är jag innerligt tacksam för att hon inte kom in. Att hon inte kom in förvånade mig då. Hon hade en ganska hög akademisk utbildning, filosofie magister i relevanta ämnen. Hon var fysiskt vältränad och mycket intresserad. Och jag undrade varför hon inte blev antagen. Kan det ha berott på att hon var just mycket välutbildad och en mycket tuff och modig tjej? Vi lär aldrig få veta. Vi bor i Örebro. Därför blev det extra intressant när författarna nämner Örebro som ett exempel på dålig ledning och dåligt arbetsklimat, vilket gör mig ännu gladare över att hon inte kom in.

Kerstin Dejemyr avslutar boken med att ge några konkreta förslag för hur polisorganisation skulle kunna förbättras. Jag redovisar punkterna och rekommenderar läsning av boken för djupare information:

- Stöd och stärk kvinnorna i kåren
- Sätt stopp för straffriheten
- Vänta inte tills något händer – arbeta förebyggande
- Krossa tystnadskulturen
- Öka transparensen
- Stärk polisfacket
- Utred polisiära övergrepp mot civila
- Ge kvinnliga anställda en *fast track* till chefstjänster (en reaktion jag får är att författarna har visat att flera av de kvinnliga cheferna inte heller visat sig vara något stöd för de utsatta?)
- Lär av Försvarmakten
- Pensionera machoidealet
- Stärk den interna kris- och konflikthanteringen
- Skydda visseblåsare
- Utbilda polisens chefer om Diskrimineringslagen
- Bryt hierarkierna (s. 190-202).

Enligt min uppfattning låter det som mycket genomtänkta och kloka förslag till utveckling.

Två teman som författarna inte tar upp

Forskning inom andra områden har avslöjat att arbetsplatser som exempelvis inte sätter stopp för eller till och med inspirerar till pedofili, faktiskt attraherar pedofiler. Två exempel som det avslöjats en hel del om är katolska kyrkan och organisationer som arbetar med barn och unga.

De grävande journalisterna på *Boston Globe* i Storbritannien gjorde tidernas scoop i början av 2002, när de avslöjade den omfattande pedofilskandalen inom den katolska kyrkan i Boston, vilket kom att leda till en internationell kris för katolicismen.³ Under senare år har det avslöjats pedofilnätverk i många länder, även i Sverige.

LASTENY, PAGE 44
Volume 261
Number 6
\$2.00

Boston Sunday Globe

JANUARY 6, 2002

Church allowed abuse by priest for years

Spotlight Aware of Geoghan record, archdiocese still shuttled him from parish to parish

First of two parts
Since the mid-1990s, more than 130 people have come forward with horrific childhood tales about how former priest John J. Geoghan allegedly touched or raped them during a three-decade span through a half-dozen Greater Boston parishes.

Almost always, his victims were grammar school boys. One was just 4 years old.

They came last July's disclosure that Cardinal Bernard F. Law knew about Geoghan's problems in 1984, Law's first year in Boston, yet approved his transfer to St. Julia's parish in Weston. When Fr. Rogers Jr., the cardinal's attorney, defended the move last summer, saying the archdiocese had medical assurances that each Geoghan reassignment was "appropriate and safe."

But one of Law's bishops thought that the 1984 assignment of Geoghan to St. Julia's was so risky, he wrote the cardinal a letter to protest. And for good reason, the Spotlight team found: The archdiocese already had substantial evidence of Geoghan's predatory sexual habits. That included his admission in 1980 that his repeated abuse of seven boys in one extended family was not a "serious" problem, according to an archdiocesan record.

The St. Julia's assignment proved disastrous. Geoghan was put in charge of three youth groups, including altar boys. In 1985, he was forced to go on sick leave after more complaints of sexual abuse, and spent months in two institutions that treat sexually abusive priests. Even so, the archdiocese returned him to St. Julia's, where Geoghan continued to abuse children for another three years.

Now, as Geoghan faces the first of two criminal trials next week, details about his sexual complicity are likely to be overshadowed by a question that many Catholics find even more troubling: Why did it take a succession of three cardinals and many bishops 16 years to place children out of Geoghan's reach?

Deena Morrison, a spokeswoman for Law, said the cardinal and other church officials would not respond to questions about Geoghan. Morrison said the church had no interest in knowing what the Globe's questions would be.

Former priest John J. Geoghan leaving his family home in Schuette in November.

SPOTLIGHT, Page A14

Med den organisationskultur som Kerstin Dejemyr och Lisa Bjurwald avslöjar så är det inte helt otänkbart att polisyret skulle kunna attrahera män som är "sex-beroende" och/eller är våldsbenägna.

En annan tanke jag får handlar om det hemliga sällskapet *Frimurarna*. I Norge har man stora problem med att poliser, men också domare, åklagare och advokater är medlemmar i Frimurarorden. Den norska polismannen **Roy Riksvold**, med över 40 års erfarenhet från polisyret, slår larm om att andelen åklagare och poliser som är medlemmar i Frimurarorden är kraftigt överrepresenterade. Jag citerar ur en artikel:

För tre år sen misstänkte han att någonting inte var som det skulle och att rättsväsendet kan ha varit jävigt. Det var när han upptäckte ett brottsmål där både åklagaren och den anklagade var frimurare. Brottsmålet utreddes aldrig ordentligt menar Riksvold.⁴

³ Se bland annat artikel i Svenska Dagbladet 11 februari 2016 -

<https://www.svd.se/journalisterna-som-avslod-jade-kyrkans-pedofilskandal> - Om detta gjordes en film, "Spotlight".

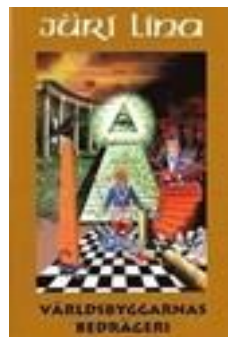
⁴ Norsk polis: Många frimurare inom rättsväsendet – 30 oktober 2019 -

<https://nyadagbladet.se/utrikes/norsk-polis-manga-frimurare-inom-rattsvasendet/>

I ett inlägg på Facebook väcks frågan om vad som händer med rättssäkerheten när både polisen och dom som grips eller ska vittna också är frimurarbröder.⁵

I Frimurarkatalogen kan man se vilka som är medlemmar, när dom blev medlemmar och vilken grad de befinner sig på. Internationellt finns det 33 grader, men i Sverige lär man bara kunna nå 11e graden. På de lägre graderna inom sällskapet framstår organisationen både för medlemmarna själva och för omvärlden som en välgörenhetsorganisation. Riksdagsledamöter, polischefer, domare, advokater, företagsledare och präster finns med i Frimurarnas medlemsregister.⁶ När så många av den normgivande eliten i ett samhälle sluter sig samman i ett hemligt sällskap innebär detta att de utgör en dold maktfaktor utanför det demokratiska samhällets kontroll och insyn. För den läsare som vill veta mer om detta rekommenderar jag författaren **Jüri Linas** bok "Världsbyggarnas bedrägeri - Frimureriets dolda historia" (2017).

⁵ Bilden är hämtad från -

https://www.facebook.com/messenger_media/?thread_id=718192290&attachment_id=349922549491320&message_id=mid.%24cAAAAAGkli8l6-0ebQl0ygJOs_nbw

⁶ Frimurarkatalogen från 2018 - <https://bakomkulisserna.biz/2020/07/28/frimurarkatalogen-2018/?fbclid=IwARoePl1uobGRSotTAMhbwgIPjCretZGKHhK6JD6RxI3o7oQwklPmZwt7Uqw>

Jag har skrivit en artikel om boken.⁷

Avslutningsvis

Kerstin Dejemyr och Lisa Bjurwald har gjort ett fantastiskt arbete med sin ingående undersökning av polisernas övergrepp, sexuella trakasserier och övervåld. Jag är djupt imponerad och boken blev en ögonöppnare inom ett område där jag varit naiv och omedveten.

Jag hoppas naturligtvis att boken kommer att leda till ett radikalt förändringsarbete inom polisorganisationen enligt de förslag författarna och andra kritiker förmedlar.

Boken har uppmärksammats av några media exempelvis *Aftonbladet* med rubriken "Dags att stoppa snutar som står över lagen" av **Margit Richert** den 20 april i år.⁸ Tidningen *Arbetet* har en kort recension.⁹ *Bohuslänningen* skriver "Är vi beredda när gärningsmannen är polis?"¹⁰ **Börje R P Carlsson** skriver i *Paragraf*: "En gräslig bok om ett ännu värre beteende bland en del poliser. Och då inte minst om vad kvinnliga poliser blir utsatta för av manliga kollegor. Boken är i helsvart utförande och jag förstår varför. Boken blev en ögonöppnare med många ruskiga minnesbilder".¹¹ En del poddar om boken och ämnet går att hitta på nätet. Sen verkar det vara tyst – igen...

⁷ http://www.piahellertz.com/Varldsbyggarnas_bedrageri.pdf

⁸ <https://www.aftonbladet.se/kultur/bokrecensioner/a/zg2XOO/dags-att-stoppa-snutar-som-star-over-lagen>

⁹ <https://arbetet.se/2021/03/08/omskakande-paminnelse-att-polisen-annu-inte-fortjanat-var-tillit/>

¹⁰ <https://www.bohuslaningen.se/asikt/ledare/ar-vi-beredda-nar-garningsmannen-ar-polis.9fc4035d-d25a-4e7a-9214-f3e57aca84aa>

¹¹ <https://www.magasinetparagraf.se/nyheter/kronikor/203189-garningsmannen-ar-polis/>